

نشریه علمی فقه، حقوق و علوم جزا
مقاله پژوهشی، سال نهم، شماره ۳۷، پاییز ۱۴۰۴، صفحات ۱۲۸ تا ۱۴۳
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۶/۲۹ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۸/۱۷

بازنمایی رسانه‌ای جرایم منافی عفت

علیرضا باقری حسن آبادی^۱ کارشناسی ارشد حقوق کیفری و جرم شناسی، گروه جزا و جرم شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه غیرانتفاعی عدالت، تهران. ایران.

چکیده

رسانه‌ها به عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای شکل‌دهی به افکار عمومی و فرهنگ جامعه، نقشی بی‌بدیل در نحوه بازنمایی وقایع اجتماعی دارند. یکی از موضوعات پراهمیتی که در سال‌های اخیر توجه زیادی به خود جلب کرده، بازنمایی رسانه‌ای جرایم منافی عفت است. این پژوهش با هدف تحلیل بازنمایی رسانه‌ای جرایم منافی عفت، شناسایی عوامل تأثیرگذار و تأثیرپذیر در این فرایند و بررسی پیامدهای اجتماعی، فرهنگی و قضایی آن انجام شده و تلاش دارد با تمرکز بر نحوه ارائه این جرایم در رسانه‌ها و تحلیل چارچوب‌های اخلاقی، حقوقی و اجتماعی مرتبط، آثار مثبت و منفی این بازنمایی را شناسایی و بررسی کند. حال سؤال این است که رسانه‌ها چگونه جرایم منافی عفت را بازنمایی می‌کنند و این بازنمایی چه آثاری دارد؟ یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که بازنمایی رسانه‌ای جرایم منافی عفت تحت تأثیر چارچوب‌های فرهنگی، سیاسی و اقتصادی است و در دو سطح مستقیم (گزارش‌ها و جزئیات) و غیرمستقیم (تحلیل‌ها و پیامدشناسی) انجام می‌شود. برخی عوامل خاص مانند سن، جنسیت، کودکان، پول، تضاد، حیوانات و زیبایی تأثیر بیشتری در جلب توجه رسانه‌ها و افزایش ارزش خبری جرایم منافی عفت دارند. رسانه‌ها در انتخاب و پوشش این جرایم از اصول خبری معینی نظیر تازگی، شهرت، نزدیکی، غیرعادی بودن، درگیری و مسائل جنسی پیروی می‌کنند. نتایج نشان می‌دهد که بازنمایی رسانه‌ای جرایم منافی عفت در صورتی که با رعایت اصول اخلاقی و قانونی انجام شود، می‌تواند موجب ارتقاء آگاهی عمومی، پیشگیری از جرم، افزایش شفافیت و اعتماد عمومی به سیستم قضائی حمایت از بزه‌دیدگان، اصلاح سیاست‌ها و تقویت جایگاه رسانه‌ها شود. اما در صورت بازنمایی نادرست و تحت تأثیر عوامل حاشیه‌ای، می‌تواند پیامدهای منفی گسترده‌ای ایجاد کند، از جمله: بزرگ‌نمایی جرایم، تأکید بر جنبه‌های هیجانی، نقض حقوق انسانی، و فقدان تحلیل‌های عمیق. این پیامدها می‌تواند منجر به افزایش جرم، تغییر مفهوم جرم، عادی‌سازی جرایم و افزایش انگیزه ارتکاب جرم شود.

واژگان کلیدی: بازنمایی رسانه‌ای، جرایم منافی عفت، جرم شناسی رسانه، اخلاق رسانه‌ای، پوشش رسانه‌ای.

^۱ Email: ab.6309265@gmail.com

مقدمه

امروزه با پیشرفت تکنولوژی و گسترش ابزارهای ارتباطی، نقش رسانه‌ها در شکل‌دهی به دیدگاه‌ها و افکار عمومی بیش از هر زمان دیگری پررنگ شده است. امروزه رسانه‌ها با انتشار سریع و آسان اخبار به جامعه، می‌توانند تأثیرات مثبت و منفی گسترده‌ای بر افکار عمومی بگذارند. از جنبه مثبت، این رسانه‌ها می‌توانند آگاهی جامعه را نسبت به جرایم، راه‌های پیشگیری از آن‌ها و حقوق شهروندی افزایش دهند. این آگاهی می‌تواند موجب کاهش وقوع جرایم و تقویت حس مسئولیت‌پذیری در میان شهروندان شود. بر این اساس، جرایم منافی عفت که به رفتارها و اعمالی اطلاق می‌شود که برخلاف اخلاق و عفت عمومی جامعه تلقی می‌شوند، در بسیاری از جوامع به ویژه در کشورهایی با زمینه‌های فرهنگی و مذهبی خاص از حساسیت ویژه‌ای برخوردارند. این جرایم نه تنها از نظر قانونی و اجتماعی چالش‌برانگیز هستند، بلکه بازتاب و بازنمایی آن‌ها در رسانه‌ها می‌تواند به شدت بر نگرش‌ها و هنجارهای جامعه تأثیر بگذارد. بنابراین با توجه به نفوذ گسترده رسانه‌ها در زندگی روزمره افراد و تأثیرات غیرقابل‌انکار آن‌ها بر شکل‌دهی به ارزش‌ها و باورهای اجتماعی، بررسی نحوه بازنمایی رسانه‌ای جرایم منافی عفت امری ضروری به نظر می‌رسد. رسانه‌ها می‌توانند با انتخاب نحوه پوشش‌دهی و روایت این جرایم، نقش مؤثری در تشدید یا کاهش حساسیت‌های اجتماعی تغییر نگرش‌ها، و حتی سیاست‌گذاری‌های عمومی داشته باشند. از طرف دیگر، نحوه بازنمایی این جرایم در رسانه‌ها ممکن است به انگ‌زنی به افراد، تقویت کلیشه‌ها یا حتی تحریف واقعیت منجر شود. تحقیقات نشان می‌دهد که رسانه‌ها اغلب جرایم خشونت‌آمیز را بیش از حد واقعی نشان می‌دهند و این می‌تواند به افزایش ترس عمومی و تغییر در سیاست‌های کیفری منجر شود. (Garofalo, 1981: 319) همچنین، رسانه‌ها با ترکیب اطلاعات واقعی و داستانی، مرز بین واقعیت و تخیل را محو می‌کنند و این می‌تواند بر انتظارات عمومی از سیستم قضایی تأثیر بگذارد. (Dowler, 2006: 837) این پژوهش با بررسی دقیق نقش رسانه‌ها و تأثیرات بازنمایی جرایم منافی عفت، سعی دارد تا جامعه را نسبت به این موضوع آگاه‌تر کند و به درکی عمیق‌تر از تأثیرات بازنمایی رسانه‌ای جرایم برسد. هدف نهایی این است که با ارتقای آگاهی عمومی، فضایی فراهم شود که در آن بازنمایی رسانه‌ای به شکلی مسئولانه‌تر و منصفانه‌تر انجام گیرد و از آسیب‌های احتمالی ناشی از انتشار نامناسب اخبار جرایم کاسته شود. این آگاهی می‌تواند به کاهش پیامدهای منفی بازنمایی رسانه‌ای جرایم منافی عفت کمک کند و به شکل‌گیری نگرشی متعادل‌تر در جامعه نسبت به مسائل جنایی و امنیتی یاری رساند.

۱- مفهوم بازنمایی رسانه‌ای

واژه «بازنمایی» در زبان فارسی از ترکیب «باز» و «نمایی» ساخته شده است. «باز» به معنای «دوباره» یا «مکرر» و «نمایی» به معنای «نشان دادن» یا «نمایش» است. بنابراین، لغت «بازنمایی» به معنای «نمایش دوباره» یا «نمایش مجدد» است. بازنمایی، تولید معنا از طریق مفاهیم درون ذهن است و نقطه اتصال میان مفاهیم و زبان محسوب می‌شود (کوبلی ۱۳۸۷، ۳۵۲).

در زبان انگلیسی واژه (Representation)^۱ از دو بخش تشکیل شده است. پیشوند Re نشانگر تکرار یک امر و با کلمه (presence) به معنای حضور از یک ریشه‌اند. بنابراین (Represent) را می‌توان به معنای دوباره به حضور آوردن یک امر نیز دانست. پس بازنمایی، دوباره نمایان کردن آن چیزی است که پیش از آن نمایان بوده است. به عبارت دیگر، این وجه از معنای واژه بیانگر این است که ناگزیر ما حضوری را از دست داده ایم و حال برای ارتباط دوباره با آنچه که از ما دور شده است؛ بایستی از طریق یک میانجی که حکایت‌گری می‌کند، حضوری دوباره را تجربه کنیم. در مفهوم گسترده‌تر، «بازنمایی» به روش‌ها و تکنیک‌هایی اشاره دارد که برای نشان دادن یا توصیف مجدد یک مفهوم، ایده، یا واقعیت استفاده می‌شود. این فرآیند می‌تواند شامل به تصویر کشیدن، توصیف کردن، یا بازسازی مجدد یک چیز به نحوی باشد که به دیگران کمک کند تا آن را درک کنند. بازنمایی می‌تواند در قالب‌های مختلفی مانند زبان، هنر، تصاویر، یا حتی مدل‌های علمی انجام شود. در این راستا بازنمایی رسانه‌ای یکی از مفاهیم کلیدی در مطالعات رسانه‌ای و فرهنگی است که به نحوه نمایش و تفسیر واقعیت توسط رسانه‌ها اشاره دارد. این مفهوم به بررسی چگونگی ارائه و تفسیر موضوعات، افراد، گروه‌های اجتماعی، رویدادها و ایده‌ها توسط رسانه‌ها می‌پردازد. بازنمایی رسانای نه تنها به معنای بازتاب واقعیت بلکه به معنای ساخت معنا از طریق زبان و رسانه است. رسانه‌ها از طریق انتخاب‌های خاص در بازنمایی، معناهای مختلفی را برای مخاطبان تولید می‌کنند. در واقع، رسانه‌ها نه تنها به عنوان بازتاب‌دهنده واقعیت، بلکه به عنوان سازندگان و شکل‌دهندگان واقعیت‌های اجتماعی عمل می‌کنند. با توجه به پیشرفت و رشد رسانه‌ها موضوع بازنمایی رسانه‌ای به یکی از پر اهمیت ترین موضوعات تبدیل شده است. تحلیل رفتار رسانه در بیان یک موضوع و صحت سنجی عملکرد آن‌ها باعث ایجاد بحث‌های گسترده‌ای را در حوزه رسانه شده است. مدت مدیدی است که ثابت شده است دیگر رسانه، پنجره‌ای رو به جهان نیست، بلکه منشوری است که تصویر ما از واقعیت را زیرکانه دچار انکسار و تحریف می‌کند. (جوکر، ۱۴۰۱: ۳۱۲)

با مرور مقالات، کتب و تحلیل نظریه پردازانی همچون استوارت هال^۲ می‌توان دریافت که رسانه در مواجهه با یک رویداد ممکن است سه رویکرد را اجرا کنند. در حالت اول رسانه‌ها عیناً خبر را بازتاب می‌کنند، در حالت دوم رسانه‌ها در انتقال این خبر تصرف نموده و تعدد رسانه در بازتاب دخیل می‌باشد و یا ممکن است حالت سوم وجود داشته باشد که شاید بتوان آن را نتیجه‌ای از تلفیق رفتار رسانه در بازسازی رویدادها و تعامل با مخاطب دانست.

۲- عوامل تأثیرگذار بر بازنمایی رسانه‌ای جرایم منافی عفت

بازنمایی رسانه‌ای جرایم منافی عفت تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل پیچیده و متعامل قرار دارد که به شکلی نظام‌مند بر جهت‌گیری و روایت رسانه‌ها در این حوزه اثرگذارند. این عوامل طیفی گسترده از نیروها و ساختارهای بیرونی تا انتظارات و ویژگی‌های مخاطبان و فضای عمومی جامعه

^۱ بازنمایی

^۲ Stuart Hall

را شامل می‌شوند. به‌طور همزمان، شرایط و اقتضائات خاص هر موقعیت نیز بر فرآیند تصمیم‌گیری رسانه‌ها در پوشش این موضوعات تأثیر می‌گذارد. فناوری‌های نوین ارتباطی نیز به‌عنوان ابزاری قدرتمند، نوع، سرعت و گستره انتقال محتوا را شکل می‌دهند. افزون بر این، حساسیت‌های فرهنگی و الزامات اخلاقی و حرفه‌ای، چارچوب‌هایی را فراهم می‌آورند که نحوه بازتاب این جرایم را تحت کنترل قرار می‌دهند. تعامل این عوامل، بازنمایی رسانه‌ای جرایم منافی عفت را به پدیده‌ای چندلایه و چندبعدی تبدیل کرده است که به‌طور مستقیم درک و برداشت عمومی از این جرایم را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در ادامه، به بررسی شماری از این عوامل خواهیم پرداخت.

۱-۲- قدرت و سیاست

در هر جامعه، قانون، مقررات و سیاست‌هایی وجود دارد که از طریق سیستم سیاسی تنظیم شده و حقوق و آزادی‌ها را تضمین و محدودیت‌هایی را بر رسانه‌ها اعمال می‌کند. در بسیاری از کشورها، بخش عمومی رسانه‌ها تحت کنترل نهایی دولت است و به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم با منافع سیاسی ارتباط دارد. از نظر محتوایی، رسانه‌ها عمدتاً تحت تأثیر سیاست قرار دارند، نه به دلیل جذابیت ذاتی آن بلکه به دلیل تلاش‌های گسترده منافع سیاسی برای دسترسی به مخاطبان. این پیوند تاریخی میان رسانه و نهادهای سیاسی، باعث می‌شود رسانه‌ها و سیاست نتوانند به‌راحتی از یکدیگر جدا شوند.

سازمان‌های قدرتمند از مزیت قابل توجهی برای بازتولید ارزش‌ها و باورهای خود در رسانه‌ها برخوردارند؛ اما این قدرت تعریفی غیرقابل تغییر نیست و تحت تأثیر عواملی مانند منابع، دسترسی، اعتبار، و قدرت سیاسی قرار دارد. جرایم جنسی موضوعی چالش‌برانگیز است که گروه‌ها و ایدئولوژی‌های مختلف برای به‌دست آوردن کنترل بر گفتمان آن در حال رقابت هستند. رسانه‌ها به عنوان بستری برای کسانی که قدرت تعریف‌کننده دارند، عمل می‌کنند و به آن‌ها فرصت می‌دهند تا مرزهای درست رفتار را در حوزه‌های مختلف زندگی سازمان‌یافته مشخص کنند. به بیان دیگر، جرم و انحراف از سوی گروه‌های قدرتمند به گونه‌ای طراحی و چارچوب‌بندی می‌شود که این چارچوب‌ها از طریق رسانه‌ها بازتولید شوند (Greer 2003).

بازنمایی تحت نظر قدرتی خاص، تولید و توزیع می‌شود و در کنترل قدرتی مسلط قرار دارد که مقررات و مقبولیت مفاهیم را تعیین می‌کند. در این میان می‌توان گفت که بازنمایی با روابط قدرتی درآمیخته است که در راستای تداوم و تقویت نابرابری‌های اجتماعی به تولید معنا می‌پردازد (مهدی زاده ۱۳۷۸، ۱۹). در فرآیند بازنمایی، قدرت نقش تعیین‌کننده‌ای دارد و با کنترل تولید و توزیع مفاهیم و تصاویر، چارچوبی از آنچه به عنوان «واقعیت» پذیرفته می‌شود را به جامعه ارائه می‌دهد. این قدرت، به شکل‌های مختلفی (سیاسی، اقتصادی، فرهنگی یا اجتماعی) اعمال می‌شود و با استفاده از ابزارهای رسانه‌ای و فرهنگی، می‌تواند ارزش‌ها، باورها و هنجارهایی را که به‌عنوان استاندارد مقبول پذیرفته می‌شوند، تعریف و تقویت کند.

۲-۲- ایدئولوژی حاکم و ارزش‌ها

در زمینه بازنمایی رسانه‌ای جرایم منافی عفت، ایدئولوژی حاکم نقش محوری در نحوه پوشش و تفسیر این اخبار دارد. رسانه‌ها، تحت تأثیر ایدئولوژی و ارزش‌های مسلط، این جرایم را به گونه‌ای بازنمایی می‌کنند که همسو با گفتمان غالب و در راستای تقویت ساختارهای قدرت در جامعه باشد. این بازنمایی‌ها به‌طور غیرمستقیم استانداردهای اخلاقی و هنجارهای اجتماعی خاصی را تقویت می‌کنند و مخاطبان را به پذیرش نگرشی معین در خصوص این جرایم سوق می‌دهند. به این ترتیب، نحوه بازنمایی این موضوعات نه تنها بازتاب‌دهنده باورهای ایدئولوژیک است، بلکه در بازتولید و تحکیم قدرت سیاسی و اجتماعی حاکم نیز مؤثر عمل می‌کند. این بازنمایی‌های هدفمند، تصاویری خاص از جرایم منافی عفت را در ذهن مخاطبان ایجاد می‌کنند که با اهداف نظام مسلط هم‌راستا بوده و در راستای تثبیت هژمونی و اقتدار آن در جامعه نقش‌آفرینی می‌کنند.

۲-۳- مسائل اقتصادی و تجاری

اگرچه؛ تاکنون رسانه‌های جمعی به‌عنوان یک نهاد اجتماعی مطرح شده‌اند، اما در عمل به‌طور فزاینده‌ای به شکل یک صنعت فعالیت می‌کنند، بدون اینکه ضرورتاً از نقش اجتماعی خود کاسته باشند. اگرچه رسانه‌ها در ابتدا برای پاسخگویی به نیازهای اجتماعی و فرهنگی شکل گرفتند، اما امروزه عمدتاً به‌عنوان کسب‌وکارهایی اداره می‌شوند. این روند در سال‌های اخیر، به دلیل رشد اهمیت اقتصادی و صنعتی بخش اطلاعات و ارتباطات، تسریع شده است. (McQuail 2010)

این تغییر در ماهیت رسانه‌ها و حرکت آن‌ها به سمت تجاری‌سازی، به‌ویژه در بازنمایی موضوعات حساس و اخلاقی، مانند جرایم منافی عفت، پیامدهای پیچیده‌ای به همراه داشته است. رسانه‌ها، در تلاش برای جذب مخاطب و افزایش درآمد، گاه به بازنمایی این نوع جرایم به شیوه‌ای روی می‌آورند که نه تنها بازتاب‌دهنده واقعیت اجتماعی نیست، بلکه ممکن است با بهره‌برداری احساسی یا حتی جنجال‌آفرینی، اهداف تجاری و جلب توجه عمومی را دنبال کند. تجاری شدن فعالیت‌های رسانه‌ای باعث شده که رسانه‌ها به‌گزینش اخبار اقدام کنند (فرجی‌ها و مقدسی ۱۳۹۰).

عوامل اقتصادی نقش مهمی در جهت‌دهی به خط‌مشی سردبیری ایفا می‌کنند. انتظارات مخاطبان و بازار هدف باعث می‌شود که رسانه‌ها، بسته به شرایط، محتوایی تولید کنند که فروش بیشتری داشته باشد. به همین دلیل، پوشش جرایم جنسی بیشتر متأثر از ملاحظات تجاری و انتظارات مخاطبان است تا دیدگاه‌های شخصی صاحبان رسانه (Greer 2003).

این روند می‌تواند موجب شود که برخی رسانه‌ها به جای پرداختن عمیق و دقیق به جرایم منافی عفت و بررسی زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و قانونی آن، بیشتر بر ابعاد تحریک‌آمیز یا جنجالی این موضوعات تمرکز کنند. در نتیجه، این شیوه بازنمایی ممکن است به شکل‌گیری نگرش‌های کلیشه‌ای در میان مخاطبان منجر شود و به درک ناقص و نادرست از موضوع بینجامد، که در نهایت، بر افکار عمومی و سیاست‌گذاری‌های اجتماعی نیز تأثیرگذار خواهد بود.

۴-۲- مخاطب و جامعه هدف

به دنبال توسعه ارتباطات، رقابت تنگاتنگی میان رسانه‌ها جهت جلب مخاطب پدیدار شده است. به دنبال توسعه زندگی شهری و کاهش ارتباط اجتماعی، مردم اطلاعات خود را از رسانه‌ها دریافت می‌کنند و بازنمایی اخبار جنایی در رسانه‌ها تأثیر بسزایی در تفکر مردم دارد (فرجی‌ها و مقدسی ۱۳۹۰).

رسانه با مخاطب زنده است و مهمترین نکته در مورد مخاطب، نوع، میزان و تداوم توجه او به رسانه است به این ترتیب؛ یکی از شاخص‌های اصلی ارزیابی عملکرد میزان جذب، رسانه و نگهداشت توجه مخاطبان است. اگر مخاطب توجه نکند یا توجهی سطحی نشان دهد، تمامی تلاش‌ها بر باد رفته است. رسانه‌ها با جمع آوری مداوم توجه مخاطبان‌شان، توجه خرد را یکپارچه می‌کنند و به صورت سرمایه‌ای بزرگ از توجه در آورند تا آن را در اختیار متقاضیان این سرمایه قرار دهند. این نکته قابل انکار نیست که رسانه بدون مخاطب بی معناست و مهمترین دارایی برای یک سازمان رسانه‌ای، توجه مخاطب است. میزان توجه چه برای فعالان اقتصادی و چه برای سیاستمداران که به دنبال اقناع مخاطبان هستند، مهمترین عامل تعیین کننده در هر مبادله تجاری با رسانه‌ها است (فرهنگی، قراگوزلو و صلواتیان ۱۳۸۹).

۵-۲- فناوری‌ها و ابزارهای نوین

با پیشرفت تکنولوژی‌های دیجیتال، مرز بین واقعیت و بازنمایی آن کمرنگ‌تر شده است. به عنوان مثال، در سینما و رسانه‌های دیداری معاصر، استفاده از شبیه‌سازی دیجیتالی و جلوه‌های ویژه، امکان خلق تصاویری را فراهم کرده که به سختی می‌توان آن‌ها را از واقعیت تمیز داد. این امر به بحران بازنمایی منجر شده است، زیرا مخاطبان با تصاویری مواجه می‌شوند که ممکن است بازتاب دقیقی از واقعیت نباشند.

هم چنین، رسانه‌های سنتی در رقابت با شبکه‌های نوین ارتباطی به تعامل و همکاری و هم افزایی خواهند رسید و راه حذف و ادغام را نخواهند پیمود، رسانه‌ها هیچ گاه جایگزین یکدیگر نمی‌شوند، بلکه حوزه‌های مستقلی را برای فعالیت خویش بر می‌گزینند و نقش‌ها و کارکردهای تازه و مکملی را برای خود تعریف می‌کنند (فرقانی ۱۳۸۴).

رسانه‌های نوین و شبکه‌های اجتماعی با سرعت انتشار محتوا و قابلیت‌های ویرایش و افکت‌های دیجیتال^۱، تأثیر قابل توجهی بر بازنمایی جرایم منافی عفت داشته‌اند. این رسانه‌ها به جای نمایش دقیق و عینی، اغلب با تأکید بر جنبه‌های احساسی و دراماتیک، تصاویری از این جرایم ارائه می‌دهند که مخاطب را به واکنش‌های سریع و احساسی سوق می‌دهد. الگوریتم‌های پلتفرم‌های آنلاین که محتوای جذاب و بحث‌برانگیز را برجسته می‌کنند، موجب انتشار سریع و گسترده‌ی تصاویری می‌شوند که ممکن است یک‌طرفه، نامتوازن یا حتی اغراق‌آمیز باشند. در نتیجه، این نوع

^۱ افکت‌های دیجیتال (Digital Effects) به تکنیک‌های کامپیوتری گفته می‌شود که برای ایجاد یا بهبود جلوه‌های بصری و شنیداری در رسانه‌های مختلف مانند فیلم، تلویزیون، بازی‌های ویدیویی، و موسیقی استفاده می‌شوند.

بازنمایی به بازتعریف مرزهای اخلاقی جامعه کمک کرده و برداشت عمومی از جرایم منافی عفت را دچار تغییر و گاه عادی‌سازی می‌کند.

از سوی دیگر، دسترسی آزاد و بدون محدودیت قانونی به این شبکه‌ها نیز آسیب‌های جدی به همراه دارد. در نبود نظارت و کنترل دقیق، افراد می‌توانند اطلاعات و تصاویر را آزادانه ویرایش یا دستکاری کنند و حتی به گسترش شایعات و تولید محتوای اغراق‌آمیز بپردازند. این آزادی بی‌قید و بند باعث تخریب وجهه عمومی افراد و خانواده‌ها می‌شود که ممکن است نادرست و غیرواقعی در ارتباط با جرایم منافی عفت معرفی شوند. همچنین، عادی‌سازی و کاهش حساسیت اجتماعی نسبت به این موضوعات یکی دیگر از پیامدهای منفی است، زیرا محتواهایی که هیجانات مخاطب را تحریک می‌کنند، بیشتر دیده و به اشتراک گذاشته می‌شوند.

۲-۶- اصول اخلاقی و قواعد حرفه‌ای رسانه

رعایت اصول اخلاقی و قواعد حرفه‌ای در رسانه‌ها به‌ویژه در بازنمایی جرایم منافی عفت اهمیت ویژه‌ای دارد. جرایم منافی عفت به دلیل ماهیت حساس و تأثیر مستقیم بر زندگی و آبروی افراد و خانواده‌ها، نیازمند پردازش و اطلاع‌رسانی مبتنی بر اصول اخلاقی است. رسانه‌ای که بدون رعایت این اصول به بازنمایی این جرایم بپردازد، نه تنها موجب گسترش شایعات و آسیب به آبروی افراد می‌شود، بلکه می‌تواند به قضاوت‌های نادرست و ایجاد باورهای مخدوش در جامعه نیز دامن بزند. علاوه بر این، پوشش غیراخلاقی و نادرست رسانه‌ای ممکن است بر روند قضایی نیز تأثیر منفی بگذارد.

۳- آثار مثبت بازنمایی رسانه‌ای جرایم منافی عفت

در این مبحث آثار مثبت بازنمایی رسانه‌ای و تأثیرات آن بر آگاهی، سیاست‌گذاری‌ها و تقویت جایگاه رسانه‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۳-۱- ارتقاء آگاهی عمومی

بر خلاف سایر جرایم که ممکن است در روز بطور عادی قابل مشاهده باشند، جرایم منافی عفت به دلیل ماهیت خاص و حساس خود عموماً در مکان‌های خصوصی و بدون شاهد رخ می‌دهند. و این ماهیت خصوصی و مخفیانه باعث جهل و نقصان در درک عمومی جامعه از این دسته از جرایم می‌شود. جرایم منافی علت به علت اینکه به نوعی به تمامیت جسمانی افراد در ارتباط است، موضوعی خاص و پیچیده به حساب می‌آید، همانطور که بیان شد مخفیانه بودن وقوع این نوع جرایم بر ایجاد سوء برداشت‌ها، توهمات و تصورات عوامانه در مورد میزان وقوع این جرایم، نحوه وقوع، مکان‌های وقوع، متهمین و قربانیان، و... دامن می‌زند. فلذا رسانه با عمل به رسالت خود در این دسته از جرایم شفاف‌سازی و ارتقاء آگاهی جامعه با رعایت اصول اخلاقی، فنی و حریم خصوصی افراد را در دستور کار خود قرار می‌دهند. به طور کلی بازنمایی جرایم منافی عفت در رسانه‌ها می‌تواند به افراد جامعه کمک کند تا علاوه بر شناخت ابعاد مختلف این دسته از جرایم با پیامدهای مختلف حقوقی، اجتماعی و اخلاقی چنین جرایمی آشنا شوند.

۳-۲- پیشگیری از جرم و هشدار به جامعه

با توجه به این که سیستم‌های قضایی و انتظامی نقش محدودی در پیشگیری از جرم دارند، استفاده از رویکردهای دیگر در این ارتباط لازم به نظر می‌رسد. رسانه‌های گروهی این توانایی را به عنوان ابزار آموزشی توانمند جهت پیشگیری مؤثر از جرم دارند. تحقیقات گسترده‌ای در ارتباط با نقش سازنده و مثبت رسانه‌های گروهی در این زمینه وجود دارد. اهمیت ویژه رسانه به عنوان نخستین نماینده تولید دانش، انتشار، ترویج علوم، فنون و نیز به عنوان ناظر عمومی و کارگزار اطلاعات مشخص شده است (رنجبر و ایری ۱۳۹۰، ۳۷).

۳-۳- افزایش شفافیت و اعتماد عمومی به سیستم قضایی

قوه قضاییه ضامن سلامت و توسعه عدالت و امنیت در جامعه است. از آنجا که این نهاد، مجموعه‌ای از اسرار محرمانه شهروندان و اطلاعات مخفیانه مسئولان را در دستان خویش دارد. از این منظر نهاد قضا در هر جامعه بیش از سایر نهادها باید دارای شفافیت و قاطعیت باشد تا پناگاه اعتماد همگان قرار گیرد (شاهمرادی و جاوید، ۱۳۹۴).

رسانه‌ها با اقدامات تخصصی می‌توانند همراه، همکار و همچنین منتقد و هشدار دهنده به عدلیه در راستای اقدامات مهم اجتماعی باشند. چنانچه تعامل و همراهی رسانه و دستگاه قضایی تقویت شود، زمینه‌ای فراهم خواهد شد تا داده‌های متکثر و متنوع موجود در عدلیه با هنرنمایی اصحاب رسانه، بر لوح اندیشه‌ها چنان به یادگار بماند که در نهایت منجر به توسعه آگاهی‌های حقوقی مردم شده و از بروز مشکلات قضایی برای شهروندان جلوگیری کند. بدون شک دستگاه قضایی در تعامل با رسانه‌ها می‌تواند ضمن انعکاس اقتدار خود در برخورد با هرگونه ظلم و فساد، تجلی رافت و عدالت و حمایت قانونمند از مظلومان و مستضعفان باشد و از این رهگذر، معنای حقیقی دفاع از آزادی‌های مشروع مردم و تامین حقوق شهروندی احاد جامعه رقم خواهد خورد. (خبرگزاری جمهوری اسلامی ۱۴۰۲)

با وجود تمام محدودیت‌ها و حساسیت‌های موجود در این دسته از جرایم، به نظر نگارنده بازنمایی سنجیده و علمی و کارشناسی شده در جرایم منافی عفت با رعایت اصول قانونی و تخصصی توسط رسانه‌ها به شکلی شفاف و دقیق می‌تواند اعتماد عمومی به سیستم قضایی را افزایش دهد. وقتی مردم ببینند که این جرایم به طور جدی پیگیری و مجازات می‌شوند، اعتماد بیشتری به عدالت اجتماعی پیدا می‌کنند.

۳-۴- افزایش حمایت از بزه دیدگان

پیامدهای سوء و نامطلوب رفتارهای منافی عفت آسیب زا نسبت به قربانیان جنسی را تنها نمی‌توان به نتایج محدود نمود که به طور مستقیم از آن‌ها ناشی می‌شود. در اغلب موارد، خروج قربانیان از دامنه رفتار آسیب را به معنای خاتمه فرآیند آسیب دیدگی نبوده و متعاقب آن، اشخاص یاد شده در جایگاه آسیب پذیر یک قربانی جنسی در معرض طیف گسترده‌ای از صدمات جسمی و لطمت روانی ناشی از واکنش‌های نامطلوب اجتماع و سیاست‌های نادرست نظام عدالت کیفری قرار خواهند گرفت؛ امری که می‌توان از آن به عنوان باز آسیب دیدگی قربانیان جنسی

یاد نمود. بازآسیب دیدگی در واقع، آسیب‌های مجددی است که بزه دیده از جانب نهادهای مختلف جامعه متحمل می‌شود. منشاء این گونه آسیب‌ها را می‌توان در بستر نگرش غیر حمایتی و در برخی موارد نگرش منفی اجتماع و همچنین در چهارچوب سیاست‌های نادرست پاسخ‌دهی نظام عدالت کیفری در قبال قربانیان جنسی ملاحظه نمود.

۳-۵- آموزش و اصلاح سیاست‌ها و قوانین

رسانه‌ها از طریق اطلاع‌رسانی دقیق، نقد سازنده، و ترویج گفتمان‌های عمومی، می‌توانند نقشی حیاتی در اصلاح سیاست‌ها و قوانین مرتبط با جرایم منافی عفت ایفا کنند. این جرایم به دلیل حساسیت‌های اخلاقی، اجتماعی و فرهنگی، نیازمند قوانین و سیاست‌هایی عادلانه، شفاف، و مبتنی بر حمایت از کرامت انسانی هستند. رسانه‌ها می‌توانند با نمایش کاستی‌های موجود در قوانین و سیاست‌ها، زمینه‌سازی برای گفتگوهای سازنده میان نخبگان، قانون‌گذاران و جامعه را فراهم کنند. این فرآیند، باعث می‌شود نیاز به اصلاحات قانونی نه تنها در میان تصمیم‌گیران بلکه در میان عموم جامعه به‌عنوان یک خواسته اجتماعی تقویت شود.

۴- آثار منفی بازنمایی رسانه‌ای جرایم منافی عفت

در صورتی که رسانه‌ها در بازنمایی جرایم منافی عفت، اصول و چارچوب‌های ذکرشده را نادیده بگیرند و به جای آن تحت تأثیر عواملی قرار گیرند که در این پژوهش به‌عنوان عوامل تأثیرگذار بر بازنمایی معرفی شده‌اند، می‌توان انتظار داشت که این بازنمایی‌ها پیامدهایی منفی و چندسویه به همراه داشته باشد. این تبعات نه تنها بر نوع و شدت جرم و رفتار مجرم تأثیر می‌گذارد، بلکه می‌تواند بر وضعیت بزه‌دیده، ادراک و واکنش جامعه، و حتی عملکرد و اعتماد به دستگاه عدالت کیفری نیز اثرات نامطلوبی برجای بگذارد. در ادامه، به بررسی و تحلیل این آثار پرداخته خواهد شد.

۴-۱- افزایش جرم

بازنمایی رسانه‌ای از جرایم منافی عفت می‌تواند تأثیری مشابه بر مخاطبان داشته باشد و به افزایش وقوع این نوع جرایم در جامعه منجر شود. تکرار و برجسته‌سازی این تصاویر توسط رسانه‌ها، به‌ویژه در زمینه جرایم منافی عفت، ممکن است برای برخی افراد به عنوان الگویی ناخودآگاه عمل کند و آن‌ها را به تقلید از این رفتارها سوق دهد. این بازنمایی‌ها، با کاهش حساسیت جامعه نسبت به این جرایم، مرزهای اخلاقی و اجتماعی را برای برخی افراد کمرنگ کرده و زمینه ارتکاب جرایم مشابه را فراهم می‌سازد. به این ترتیب، رسانه‌ها از طریق بازنمایی‌های غیرمسئولانه می‌توانند به شکل غیرمستقیم در افزایش وقوع جرایم منافی عفت نقش داشته باشند.

۴-۲- تغییر در مفهوم جرم

رسانه‌ها تأثیر به‌سزایی بر تصویر کلی از جرم در جامعه دارند، تا جایی که تصورات و پنداره‌های موجود درباره جرم عمده‌تأ محصول رسانه‌ها هستند. رسانه‌ها معمولاً جرم را در قالب نوعی "جرم خیابانی" معرفی می‌کنند؛ مفهومی که با ایجاد رعب و وحشت در میان افراد جامعه گره خورده و و خشونت رکن عمده آن می‌باشد. (ضمیری ۱۳۸۱، ۱۱۰)

ماهیت مفهومی جرم و قلمرو آن تحت تأثیر کنش‌های رسانه‌ای تغییر می‌کند و تصویری بی‌بدیل از خود نشان می‌دهد. گاهی اوقات، این تصویرسازی خیالی جرم واقعی را رقم می‌زند با موارد پیشین متفاوت است؛ در این حالت، به دلیل مفاسد عظیمی که رخ می‌دهد، نیاز به جرم‌انگاری جدیدی در میان عموم مردم احساس می‌شود.

رسانه‌ها نقش مؤثری در شکل‌دهی به ادراک جامعه از جرایم منافی عفت ایفا می‌کنند. از آنجا که این جرایم اغلب به‌عنوان تهدیدات اجتماعی جدی و با تأکید بر عناصر خشونت و ناامنی در رسانه‌ها بازنمایی می‌شوند، این بازنمایی رسانه‌ای که با ایجاد هراس عمومی همراه است، نه تنها تعاریف و تصورات جامعه از این جرایم را متحول می‌سازد، بلکه در برخی موارد، با بزرگ‌نمایی پیامدهای احتمالی آن‌ها، نیاز به جرم‌انگاری‌های جدید و بازتعریف حوزه‌های قانونی را در اذهان عمومی تقویت می‌کند. بدین ترتیب، تحت تأثیر این تصویرسازی رسانه‌ای، گاه اصطلاحات و عناوین جدیدی برای انواع مختلف این جرایم پدید می‌آید. در پرتو این خیال‌پردازی رسانه‌ای، گاه عنوان‌های نوینی نیز پدید می‌آید (کرمی نقیبی، رضوی فرد، و مؤذن زادگان ۱۴۰۱).

۴-۳- ایجاد مفهوم جرم

رسانه‌ها اغلب جرم را به صورت موج‌هایی برجسته و متمایز، و به تعبیر نویسندگان، "امواج جرم" به تصویر می‌کشند. به این ترتیب، با ارائه گزارش‌های مکرر از برخی اشکال خاص جرم، مانند جرایم خیابانی شامل ضرب و شتم، تجاوز به عنف و قتل، توجه افکار عمومی را به این دسته از جرایم جلب می‌کنند. نکته قابل‌توجه این است که برای تحقق مفهوم "امواج جرم"، ضرورتی ندارد که در واقعیت، وقوع این رفتارهای مجرمانه افزایش یافته باشد؛ بلکه کافی است که در افکار عمومی این تصور ایجاد شود که این جرایم با شدتی توجه‌برانگیز در حال فزونی هستند (رزمان ۱۳۹۷).

برای نمونه، در یک بازه زمانی خاص، گزارش‌های پی‌درپی درباره پرونده‌های منافی عفت و تجاوز در شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌ها منتشر می‌شود و مخاطبان به این باور می‌رسند که این نوع جرایم به‌طور ناگهانی در حال افزایش است. این در حالی است که شاید آمار واقعی وقوع چنین جرایمی تفاوت محسوسی با گذشته نداشته باشد، اما بازنمایی رسانه‌ای این گونه جرایم به گونه‌ای است که در ذهن عموم مردم، احساس عدم امنیت و افزایش بی‌بندوباری اجتماعی را برمی‌انگیزد. این توجه بیش‌ازحد و انعکاس وسیع جرایم منافی عفت، علاوه بر اثرگذاری بر دیدگاه مردم، می‌تواند تأثیرات اجتماعی گسترده‌ای نیز داشته باشد؛ از جمله افزایش هراس عمومی و ایجاد تصورات کلیشه‌ای درباره ناامنی اجتماعی، که خود به چرخه‌ای از نگرانی و ترس دامن می‌زند.

۴-۴- عادی سازی

تا زمانی که ناهنجاری در نظر مخاطبان اجتماعی، امری زشت و غیر منطقی جلوه کند، ارتکاب انحراف اجتماعی و خروج از هنجارهای اجتماعی کاهش خواهد یافت. انعکاس کجروی‌های اجتماعی در رسانه‌ها در کاهش نفرت از انحرافات و عادی شدن ناهنجاری در جامعه تأثیر بسزایی دارد، زیرا فرد ضمن اطلاع از نقض هنجارها توسط رسانه‌ها، در می‌یابد که هنجارهای اجتماعی که

به نظر وی غیر قابل تخطی بودند، قابل شکستن و تخلف هستند، لذا انگیزه ارتکاب جرم در فرد تقویت می شود و این یکی از کارکردهای منفی بیان کجروی‌ها و انحرافات اجتماعی در رسانه‌ها است (رزمان، ۱۳۹۷). به‌طور مثال، فردی که در محیط خانوادگی و فرهنگی خود کمتر با موضوعات جنسی و پیامدهای جرایم منافی عفت آشنایی دارد، ممکن است از طریق رسانه‌ها با اخبار یا برنامه‌هایی مواجه شود که به این مسائل می‌پردازند. برای مثال، با دیدن یا شنیدن گزارش‌هایی درباره روابط نامشروع یا انواع دیگر جرایم منافی عفت، این فرد که تا پیش از این چنین رفتارهایی را غیرقابل تخطی و تابو می‌دانسته، متوجه می‌شود که این هنجارها در جامعه بارها شکسته می‌شوند. در نتیجه، ممکن است قبح این رفتارها در ذهن او کاهش یابد و به تدریج این اقدامات برای او عادی‌تر جلوه کنند. این فرآیند می‌تواند حتی در فرد ایجاد کنجکاوی یا تمایل به تقلید کند و او را به سمت رفتارهای مشابه سوق دهد، زیرا با دیدن بازتاب مکرر این رفتارها در رسانه‌ها، این تصور ایجاد می‌شود که چنین جرایمی در جامعه بیشتر پذیرفته شده‌اند.

نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی بازنمایی رسانه‌ای جرایم منافی عفت، شناسایی عوامل و آثار مرتبط با این پدیده، و تحلیل نحوه ارائه آن در رسانه‌ها انجام شد. در راستای دستیابی به این اهداف، تحقیق در چهار مبحث اصلی سازمان‌دهی گردید و تلاش شد تا ابعاد مختلف این موضوع با دقت علمی بررسی شود.

• شناسایی و تحلیل مفهوم بازنمایی رسانه‌ای جرایم منافی عفت:

در این مبحث، مفهوم بازنمایی رسانه‌ای به‌طور دقیق تعریف و تحلیل شد و یافته‌ها نشان دادند که با گسترش فناوری‌های دیجیتال و ظهور پلتفرم‌های آنلاین، رسانه‌ها به یکی از ارکان اصلی در اطلاع‌رسانی و شکل‌دهی نگرش‌های اجتماعی بدل شده‌اند. نقش رسانه‌ها فراتر از انتقال صرف اطلاعات است؛ آن‌ها با نحوه بازنمایی و تفسیر واقعیت‌ها، تأثیری شگرف بر افکار عمومی و نگرش‌های جامعه دارند. یکی از موضوعات حساس و پیچیده در این زمینه، «جرایم منافی عفت» است که نحوه بازنمایی آن‌ها می‌تواند پیامدهای عمیق و گوناگونی در جامعه به دنبال داشته باشد. بازنمایی رسانه‌ای به معنای انعکاس ساده و خالص واقعیت‌ها نیست. این فرآیند همواره تحت تأثیر چارچوب‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی قرار دارد. رسانه‌ها از طریق انتخاب محتوای خاص، تصاویری از جرایم منافی عفت ایجاد می‌کنند که می‌تواند نگرش عمومی را تغییر داده یا تقویت کند. این بازنمایی‌ها متکی به ارزش‌های فرهنگی و مذهبی متنوع هستند و ممکن است معانی متفاوتی برای گروه‌های مختلف اجتماعی به همراه داشته باشند.

بازنمایی رسانه‌ای این جرایم در دو سطح اصلی انجام می‌شود:

سطح اول: بازنمایی مستقیم که شامل گزارش‌ها و محتوای آشکار درباره این جرایم است، از جمله اخبار فوری و ارائه جزئیات دقیق از رخدادها.

سطح دوم: بازنمایی غیرمستقیم که از طریق تحلیل‌ها، انتخاب‌های محتوایی، و انتقال پیام‌های خاص به مخاطبان صورت می‌گیرد و بیشتر بر تأثیرات اجتماعی و فرهنگی تأکید دارد.

پوشش رسانه‌ای این جرایم معمولاً در چهار سبک مشخص انجام می‌شود: پوشش خبری و ارائه جزئیات که شامل گزارش‌های خبری و اطلاعات دقیق است؛ تحلیل و پیام‌شناسی که به پیامدهای اجتماعی و فردی جرایم می‌پردازد؛ بازنمایی روایی و سینمایی که از طریق فیلم‌ها یا داستان‌های روایی این موضوعات را به تصویر می‌کشد؛ و در نهایت، آموزش و حمایت که با هدف افزایش آگاهی و حمایت از افراد در معرض خطر انجام می‌شود.

در فرآیند بازنمایی رسانه‌ای جرایم منافی عفت، برخی عوامل خاص تأثیر بیشتری دارند و باعث افزایش جاذبه و ارزش خبری این پوشش‌ها می‌شوند. این عوامل عبارتند از: سن، جنسیت، کودکان، پول، تضاد، حیوانات و زیبایی.

رسانه‌ها در انتخاب و روایت این جرایم، از اصول و ارزش‌های خبری معینی پیروی می‌کنند که اولویت و جذابیت پوشش را تعیین می‌کنند. این ارزش‌ها شامل مواردی نظیر تازگی، شهرت، نزدیکی، غیرعادی بودن، درگیری، و مسائل جنسی هستند و نقش مؤثری در شکل‌دهی نگرش جامعه نسبت به این جرایم دارند.

• عوامل تأثیرگذار و تأثیرپذیر در بازنمایی رسانه‌ای:

یافته‌های مبحث عوامل بازنمایی بر این موضوع تأکید دارند که عوامل تأثیرگذار و تأثیرپذیر به‌طور عمیق در شکل‌دهی به نحوه بازنمایی رسانه‌ای دخیل هستند. از عوامل تأثیرگذار، می‌توان به مواردی چون قدرت و سیاست، ایدئولوژی حاکم و ارزش‌های فرهنگی، مسائل اقتصادی و تجاری، جامعه هدف و مخاطبان، فناوری‌ها و ابزارهای نوین، و اصول اخلاقی و قواعد حرفه‌ای رسانه‌ها اشاره کرد. این عوامل، به صورت مستقیم یا غیرمستقیم، نحوه بازنمایی جرایم و مسائل اجتماعی را شکل می‌دهند و چارچوب کلی روایت رسانه‌ای را تعیین می‌کنند.

در سوی دیگر، عواملی همچون بزه‌دیده یا قربانی، بزه‌کار یا متهم، جرم و نوع آن، جامعه، رسانه‌ها و خبرنگاران، و دستگاه عدالت کیفری به‌عنوان تأثیرپذیرهای اصلی از این بازنمایی شناسایی شدند. این عوامل به گونه‌ای هستند که متأثر از نحوه پوشش رسانه‌ای، می‌توانند بازخوردهای مثبت یا منفی ایجاد کنند. یافته‌ها نشان می‌دهند که رابطه میان رسانه‌ها و جامعه، پیچیده و دوسویه است؛ به طوری که رسانه‌ها هم متأثر از ساختارهای اجتماعی و سیاسی هستند و هم بر درک، رفتار و سیاست‌های اجتماعی تأثیر می‌گذارند.

• نحوه بازنمایی رسانه‌ای جرایم منافی عفت:

بازنمایی رسانه‌ای جرایم منافی عفت در سراسر جهان، به دلیل ماهیت حساس و پیچیده این موضوع، همواره تحت چارچوب‌ها و اصول مشخصی صورت می‌گیرد. این چارچوب‌ها، که شامل اصول قرآنی، فقهی، قانونی در قوانین داخلی و بین‌المللی، عرفی و اخلاقی هستند، اگر به درستی رعایت شوند، آثار مثبتی از جمله حفظ حرمت و کرامت انسانی، احترام به ارزش‌های اجتماعی و پیشگیری از تأثیرات منفی بر جامعه خواهند داشت. در ایران، با توجه به ارزش‌ها و باورهای دینی حاکم، رعایت این اصول از اهمیت و دقت بیشتری برخوردار است.

با این وجود، رسانه‌ها در عمل تحت تأثیر عوامل مختلفی قرار می‌گیرند که می‌تواند اجرای این اصول را دشوار و گاهی دچار انحراف کند. این وضعیت، که از آن به عنوان «واقعیت اجرایی» یاد می‌شود، بازتابی است از تعاملی که رسانه‌ها میان چارچوب‌های ایده‌آل و شرایط پیچیده محیطی برقرار می‌کنند. این واقعیت اجرایی گاه موجب فاصله گرفتن رسانه‌ها از استانداردهای تعریف‌شده می‌شود، و در نتیجه، پیامدهای قابل توجهی به همراه دارد.

از جمله این پیامدها می‌توان به بزرگنمایی میزان جرایم منافی عفت، تأکید بر جنبه‌های هیجانی و وحشت‌زا، دوگانه‌سازی قربانی و مجرم، کم‌توجهی به حقوق و کرامت انسانی، و فقدان تحلیل‌های عمیق اشاره کرد. این رویکردها، ضمن ایجاد اختلال در ادراک عمومی، می‌توانند تأثیرات منفی جدی بر جامعه، قربانیان، بزه‌کاران و دستگاه عدالت کیفری داشته باشند.

• آثار بازنمایی رسانه‌ای جرایم منافی عفت:

یافته‌های پژوهش نشان داد که بازنمایی رسانه‌ای می‌تواند به آثار مثبت و منفی گسترده‌ای منجر شود. اگر این بازنمایی مسئولانه، صادقانه و منطبق بر اصول انجام شود، خروجی آن شامل ارتقاء آگاهی عمومی، پیشگیری از جرم و هشدار به جامعه، افزایش شفافیت و اعتماد عمومی به سیستم قضایی، افزایش حمایت از بزه‌دیدگان، آموزش و اصلاح سیاست‌ها و قوانین، و تقویت اعتبار و تحکیم جایگاه رسانه‌ها و خبرنگاران خواهد بود. این آثار مثبت، علاوه بر بهبود شرایط اجتماعی و کاهش جرائم، به تقویت رابطه میان رسانه‌ها، جامعه و دستگاه قضایی نیز کمک می‌کند.

اما در مقابل، بازنمایی تحت تأثیر عوامل غیرعلمی و نادرست می‌تواند آثار منفی قابل توجهی به دنبال داشته باشد. از جمله این آثار بر جرائم می‌توان به افزایش جرم، تغییر در مفهوم جرم، ایجاد مفهوم جرم و عادی‌سازی جرائم اشاره کرد. در خصوص بزه‌کار، این بازنمایی ممکن است انگیزه ارتکاب جرم را افزایش دهد، شیوه‌های ارتکاب جرم را آموزش دهد، فرصت‌های مجرمانه ایجاد کند، به کلیشه‌سازی و قهرمان‌سازی از مجرمان منجر شود، حقوق قانونی و اجتماعی آن‌ها را نقض کند و انگ اجتماعی و محرومیت برای آن‌ها و خانواده‌هایشان ایجاد کند. برای بزه‌دیدگان نیز آثار منفی شامل برجسته‌سازی نقش قربانی، نقض حریم خصوصی، ایجاد بزه‌دیدگی ثانویه، انگ اجتماعی و قضاوت عمومی و آسیب به خانواده و نزدیکان آن‌ها است.

در سطح جامعه، بازنمایی نادرست می‌تواند موجب ایجاد هراس و اضطراب عمومی، تضعیف ارزش‌های اخلاقی و هنجارهای اجتماعی و ظهور عوام‌گرایی کیفری شود. در نهایت، در تأثیر بر دستگاه عدالت کیفری، چنین بازنمایی ممکن است اصول دادرسی عادلانه و استقلال دادگاه‌ها را نقض کند، روند دادرسی را تحت فشار افکار عمومی تسریع کند، قضات را به سمت مجازات‌های سنگین و نمایشی سوق دهد، بی‌اعتمادی عمومی به دستگاه عدالت کیفری را افزایش دهد و اولویت‌های قضایی را به سمت اقدامات مقطعی و سطحی تغییر دهد. علاوه بر این، بر رسانه و خبرنگاران نیز اثرات منفی مانند کاهش اعتبار رسانه‌ها به دلیل انتشار اخبار نادرست و شایعات، بی‌اعتمادی عمومی به خبرنگاران و تضعیف حرفه روزنامه‌نگاری وارد می‌کند.

پیشنهادهای

با توجه به یافته‌های پژوهش و نتایج حاصل از تحلیل بازنمایی رسانه‌ای جرایم منافی عفت، پیشنهادات زیر برای بهبود نحوه بازنمایی و کاهش آثار منفی آن ارائه می‌شود:

۱. تدوین چارچوب‌های اخلاقی و حرفه‌ای برای رسانه‌ها

- طراحی و اجرای دستورالعمل‌های اخلاقی که نحوه بازنمایی جرایم منافی عفت را با تأکید بر احترام به کرامت انسانی، حفاظت از حریم خصوصی، و اجتناب از هیجان‌زایی غیرضروری هدایت کند.

- تدوین استانداردهای حرفه‌ای و نظام‌های نظارتی برای ارزیابی و کنترل محتوای رسانه‌ای به منظور تضمین پایبندی به اصول اخلاقی و حرفه‌ای.

- استفاده از مشاوره‌های تخصصی در زمینه حقوق، روان‌شناسی و جامعه‌شناسی برای تولید محتوای مرتبط.

۲. آموزش و توانمندسازی خبرنگاران

- برگزاری دوره‌های آموزشی تخصصی برای خبرنگاران درباره اصول اخلاقی و حرفه‌ای در بازنمایی جرایم حساس، با تأکید بر تأثیرات اجتماعی و حقوقی پوشش رسانه‌ای.

- افزایش آگاهی خبرنگاران از پیامدهای بازنمایی نادرست و نقش آن‌ها در شکل‌دهی نگرش‌های عمومی.

۳. ارتقاء سواد رسانه‌ای و افزایش آگاهی عمومی

- اجرای برنامه‌های آموزشی برای ارتقاء سواد رسانه‌ای در جامعه، به‌ویژه در مدارس و نهادهای آموزشی، به منظور توانمندسازی مخاطبان در تحلیل انتقادی محتوای رسانه‌ای.

- تولید محتوای علمی و دقیق توسط رسانه‌ها، به جای تمرکز بر جنبه‌های هیجانی و احساسی، برای کاهش تأثیرات منفی بر افکار عمومی.

۴. همکاری و هماهنگی با نهادهای مرتبط

- تقویت همکاری بین رسانه‌ها و نهادهای مرتبط نظیر دستگاه قضایی، سازمان‌های حمایتی از بزه‌دیدگان، و نهادهای فرهنگی برای دستیابی به بازنمایی مسئولانه و هماهنگ.

- ایجاد ارتباط منظم میان رسانه‌ها و مقامات قضایی برای انتشار اطلاعات شفاف و جلوگیری از انتشار اخبار نادرست یا شایعات.

۵. تمرکز بر پیشگیری و آموزش عمومی

- تولید محتوای آموزشی و پیشگیرانه به جای تمرکز بر جنبه‌های هیجانی و برجسته‌سازی جزئیات غیرضروری.

- ترویج سبک‌های آموزشی و حمایتی در بازنمایی جرایم برای افزایش آگاهی عمومی، به‌ویژه در گروه‌های آسیب‌پذیر مانند کودکان و نوجوانان.

۶. تشویق به تولید محتوای روایی و سینمایی هدفمند

- تولید آثار روایی و سینمایی که علاوه بر جذابیت هنری، بر تأثیرات اجتماعی و پیام‌های مثبت تمرکز داشته باشند.
- اجتناب از کلیشه‌سازی یا قهرمان‌سازی از مجرمان و تأکید بر پیام‌های آموزشی و اخلاقی در روایت‌ها.
- ۷. حمایت از بزه‌دیدگان و خانواده‌های آن‌ها
- طراحی سازوکارهایی برای جلوگیری از بزه‌دیدگی ثانویه و حفظ حریم خصوصی قربانیان و خانواده‌های آنان در بازنمایی رسانه‌ای.
- حمایت رسانه‌ای از بزه‌دیدگان با ارائه اطلاعات صحیح و تشویق آن‌ها به استفاده از خدمات حمایتی.
- ۸. ترویج شفافیت در سیستم قضایی و همکاری با رسانه‌ها
- اطلاع‌رسانی شفاف و دقیق از روند قضایی جرایم توسط دستگاه عدالت کیفری به منظور افزایش اعتماد عمومی.
- ارائه اطلاعات بی‌طرفانه و قابل استناد توسط مراجع قضایی برای جلوگیری از گسترش شایعات و اطلاعات نادرست در رسانه‌ها.
- ۹. وضع قوانین شفاف و الزام‌آور برای بازنمایی جرایم حساس در رسانه‌ها
- تصویب قوانینی که رسانه‌ها را ملزم به رعایت چارچوب‌های اخلاقی و حرفه‌ای در بازنمایی جرایم منافی عفت کند.
- این قوانین باید شامل مواردی چون ممنوعیت انتشار اطلاعات حساس قربانیان، جلوگیری از ترویج کلیشه‌ها و قهرمان‌سازی از مجرمان، و الزام به احترام به کرامت انسانی باشد.
- تعیین مجازات‌های روشن برای تخلفات رسانه‌ای در این زمینه.
- ۱۰. تشکیل نهاد نظارتی مستقل برای پایش و ارزیابی محتوای رسانه‌ای
- ایجاد نهادی مستقل تحت نظارت قوه مقننه یا قضاییه برای نظارت بر عملکرد رسانه‌ها در بازنمایی جرایم حساس.
- وظایف این نهاد شامل پیشنهاد مقررات کارشناسی شده، بررسی تخلفات رسانه‌ای، و ارائه گزارش‌های دوره‌ای به‌منظور ارتقای کیفیت و مسئولیت‌پذیری رسانه‌ها باشد.

منابع

- (۱) جوکز، ایون. ۱۴۰۱. رسانه و جرم. ترجمه محمدتقی نوری. چ ۱، تهران: مجد.
 - (۲) رزمان، علی. ۱۳۹۷. «رسانه‌ها و جرم». فصلنامه علمی-حقوقی قانون‌یار. دوره دوم، شماره ۵.
 - (۳) رنجبر، علی‌اصغر، و امان‌محمد ایری. ۱۳۹۰. «رسانه و پیشگیری از جرم». نشریه اصلاح و تربیت. سال دهم، شماره ۱۱۴.
 - (۴) شاهمرادی، ع.، و جاوید، م. ج. ۱۳۹۴. «تعهد رسانه در قبال شفافیت قضایی». فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، دوره ۱۷، شماره ۴۷.
 - (۵) ضمیری، محمدرضا. ۱۳۸۱. «رسانه و انحرافات اجتماعی». فصلنامه مطالعات راهبردی زنان. شماره ۱۸.
 - (۶) فرجی‌ها، محمد و مقدسی، محمدباقر. ۱۳۹۰. «رویکرد عوام‌گرایی کیفری به جرائم جنسی (مطالعه تطبیقی)». فصلنامه پژوهش‌های حقوق تطبیقی، دوره ۱۵، شماره ۲.
 - (۷) فرقانی، محمدمهدی. ۱۳۸۴. نگاهی به جایگاه و کارکردهای روزنامه نگاری سنتی و روزنامه نگاری الکترونیک تعامل سنت و فن آوری در جامعه اطلاعاتی، فصلنامه علوم اجتماعی، دوره ۱۲، شماره ۲۸ و ۲۹.
 - (۸) فرهنگی، علی اکبر و قراگوزلو، علی رضا و صلواتیان، سیاوش. ۱۳۸۹. «توجه، حکمرانی جدید در اقتصاد رسانه». فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، دوره ۱۷، شماره ۳.
 - (۹) کوبلی، پل. ۱۳۸۷. نظریه‌های ارتباطات. ترجمه احسان شاقاسمی. ج ۳. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
 - (۱۰) کرمی نقیبی، حمزه، رضوی فرد، بهزاد، و مؤذن‌زادگان، حسنعلی. ۱۴۰۱. «تعاملی بر اثرگذاری رسانه در ارتکاب و پیشگیری از جرم در پرتو جرم‌شناسی فرهنگی». پژوهشنامه حقوق تطبیقی، دوره ۶، شماره پیاپی ۱۰، شماره ۲.
 - (۱۱) مهدی‌زاده، سیدمحمد. ۱۳۷۸. رسانه‌ها و بازنمایی. چ ۱، تهران: دفتر مطالعات و برنامه ریزی رسانه‌ها.
- 12) Dowler, K., et al. 2006. "Constructing Crime: Media, Crime, and Popular Culture." Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice. 48: 837–850. <https://doi.org/10.3138/CJCCJ.48.6.837>.
 - 13) Garofalo, J. 1981. "Crime and the Mass Media: A Selective Review of Research." Journal of Research in Crime and Delinquency. 18: 319–350. <https://doi.org/10.1177/002242788101800207>.
 - 14) Greer, C. 2003. "Sex Crime and the Media: Press Representations in Northern Ireland." In P. Mason (Ed.), Criminal Visions: Media Representations of Crime and Justice, pp. 90–116. Devon, UK: Willan Publishing.
 - 15) Greer, C. 2003. Sex Crime and the Media: Sex Offending and the Press in a Divided Society. Cullompton: Willan.
 - 16) McQuail, D. 2010. McQuail's Mass Communication Theory. 6th ed. London: SAGE Publications.